

УДК 37:027.7:004.9:008

ВАРАКСІНА Наталія⁸

ORCID: [0000-0002-0333-5186](https://orcid.org/0000-0002-0333-5186)

E-mail: natalia.varaksina@gmail.com

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського
Національна академія педагогічних наук України
м. Київ, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Розглянуто процес оцифрування культурної спадщини України як важливий механізм її збереження в умовах воєнних загроз. Визначено роль цифрових технологій у фіксації, збереженні та популяризації культурних ресурсів, підтримці історичної пам'яті та національної ідентичності. Проаналізовано значення цифрових архівів, електронних реєстрів, бібліотек, музеїв та архівів у формуванні єдиного цифрового культурного простору. Окреслено основні проблеми галузі, пов'язані з недосконалістю управління, недостатнім фінансуванням і технічним забезпеченням. Зроблено висновок про стратегічне значення цифровізації бібліотек як інструмента збереження культурної спадщини для розвитку культурної політики України.

Ключові слова: культурна спадщина, бібліотеки, музеї, нематеріальна культурна спадщина, національна ідентичність, цифровізація, цифрові архіви, цифрові технології.

The Digitization of Educational Libraries as a Tool for Preserving Cultural Heritage.
The article examines the process of digitalization of Ukraine's cultural heritage as an important mechanism for its preservation under conditions of wartime threats. The role of digital technologies in the documentation, preservation, and promotion of cultural resources, as well as in maintaining historical memory and national identity, is determined. The significance of digital archives, electronic registers, libraries, museums, and archives in the formation of a unified digital cultural space is analyzed. The main challenges in the field, including shortcomings in management, insufficient funding, and inadequate technical support, are outlined. It was concluded that the digitalization of libraries has strategic significance as a tool for preserving cultural heritage and for advancing Ukraine's cultural policy.

Keywords: Cultural Heritage, Digitalization, Digital Archives, Libraries, Museums, Digital Technologies, National Identity.

Вступ. Як невід'ємна складова світової цивілізації, культура ґрунтується на історичному досвіді, який є фундаментом для аналізу сьогодення, а також стратегічного планування та формування майбутнього. Актуальність дослідження зумовлена радикальною зміною умов функціонування культурної сфери України внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації. Масштабні втрати культурних пам'яток перетворюють їх захист із вузькоспеціалізованого гуманітарного питання на критичний пріоритет національної безпеки держави.

⁸ © ВАРАКСІНА Наталія (VARAKSINA Natalia)

Основні результати. У таких умовах цифровізація набуває функціонально нового статусу: вона забезпечує фіксацію, репрезентацію та довготривале збереження культурних ресурсів у цифровому середовищі, знижуючи ризики їх безповоротної втрати. Водночас цифрові практики виступають інструментом консолідації суспільства, оскільки сприяють збереженню історичної пам'яті та підтриманню культурної ідентичності [4].

Окремий вимір становить збереження нематеріальної культурної спадщини, яка охоплює мовні практики, традиції, обряди, ремесла та фольклорні форми. Особливість цього виду спадщини полягає в тому, що її існування та відтворення забезпечуються безперервною передачею знань, умінь і культурних смислів від старших поколінь до молодших. Така залежність від спадкоємності культурного досвіду ускладнює процеси її документування, фіксації та довготривалого збереження. Цифровізація в цьому випадку виконує допоміжну функцію: створюються електронні реєстри, цифрові архіви, віртуальні експозиції та інтерактивні ресурси, які забезпечують документування та популяризацію нематеріальних культурних практик. Разом із тим, цифрові технології не можуть повністю замінити традиційні форми передавання знань, а мають функціонувати як інструмент їх підтримки та поширення [3]. Значущим прикладом є електронні реєстри елементів нематеріальної культурної спадщини, які забезпечують систематизацію та відкритий доступ до відповідної інформації [2].

Вагому роль у процесах збереження культурної спадщини відіграють архіви, бібліотеки та музеї як базові інституції документальної пам'яті. Їх діяльність дедалі більше орієнтується на інтеграцію цифрових технологій, що дозволяє забезпечити як фізичне збереження фондів, так і їхню інформаційну доступність. Масштабне оцифрування колекцій створює передумови для формування єдиного цифрового культурного простору, у якому користувачі отримують віддалений доступ до ресурсів незалежно від географічних обмежень. Європейські практики демонструють, що цифрові стратегії сприяють підвищенню видимості культурних колекцій та їх інтеграції у міжнародні інформаційні мережі. В Україні також формується інфраструктура відповідних інформаційних систем, однак її розвиток потребує подальшої інституційної та ресурсної підтримки [4].

Аналіз сучасного стану засвідчує наявність системних проблем у сфері охорони культурної спадщини. До них належать фрагментарність управлінських механізмів; недосконалість обліково-реєстраційних процедур; обмежена ефективність правового регулювання; недостатній рівень відповідальності за порушення у цій сфері; ресурсні обмеження культурних інституцій, зокрема бібліотек, які потребують модернізації матеріально-технічної бази,

впровадження сучасних технологій збереження фондів і підвищення кваліфікації персоналу [1] тощо. У цих умовах актуалізується необхідність формування цілісної державної стратегії, що передбачає створення інтегрованих цифрових реєстрів, удосконалення нормативно-правової бази та запровадження ефективних механізмів контролю [4].

Суттєвого значення набуває впровадження інноваційних інструментів популяризації культурної спадщини. Цифрові формати, зокрема віртуальні експозиції, інтерактивні платформи, мультимедійні продукти, розширюють аудиторію культурних інституцій і забезпечують нові форми взаємодії з користувачами. Використання технологій цифрового мистецтва, включно з NFT-рішеннями, створює додаткові можливості для репрезентації культурних об'єктів, збереження чутливих матеріалів та залучення фінансових ресурсів. У бібліотечній практиці мультимедійні інструменти виконують функцію популяризації читання та адаптації традиційних форм культурної діяльності до цифрового середовища [1].

Висновки і перспективи. Узагальнення викладених положень дозволяє визначити цифровізацію культурної спадщини як стратегічно значущий напрям розвитку гуманітарної сфери України. Її реалізація потребує узгоджених дій державних органів, наукових установ, закладів культури та громадянського суспільства. Пріоритетними завданнями виступають стандартизація процесів оцифрування, розвиток цифрових компетентностей населення, забезпечення кіберзахисту культурних ресурсів, а також інтеграція національної культурної спадщини у глобальні інформаційні та туристичні мережі. Системне впровадження цих заходів створює передумови для збереження культурного надбання та його ефективного використання в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Глуха М. А. Мультимедійні засоби для популяризації книги і читання. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері* : зб. матеріалів 5й всеукр. наук. конференції за підсумками науково-дослідницької роботи студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» / ред. кол. Г. П. Лукаш, О. М. Анісімова, І. Г. Передерій та ін. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса. 2024. С. 61–64. <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15441>.
2. Горбул Т. О. Діджиталізація культурної спадщини в Україні: аналіз особливостей в контексті розвитку цифрової культури. *Культурологічний альманах*. 2023. Вип. 4. С. 212–218. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.29>
3. Москвяк Я. Діджиталізація як інструмент збереження нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні в умовах післявоєнного відновлення. *Development Service Industry Management*. 2023. № 4 (3). С. 21–28. [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4\(3\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4(3)).
4. Тур О. М., Шабуніна В. В., Саранча В. І. Дигіталізація архівних фондів, музейних та бібліотечних колекцій як чинник збереження національної культурної спадщини України. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 49–56. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290983>.

References:

1. Hlukha, M. A. (2024). Multymediini zasoby dlia populiaryzatsii knyhy i chytannia. *Informatsiini tekhnolohii i systemy v dokumentoznavchii sferi* : zb. materialiv 5y vseukr. nauk. konferentsii za pidsumkamy naukovy-doslidnytskoi roboty studentiv spetsialnosti «Informatsiina, bibliotechna ta arkhivna sprava» / red. kol. H. P. Lukash, O. M. Anisimova, I. H. Perederii ta in. Vinnytsia : DonNU imeni Vasylia Stusa. S. 61–64. <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15441>.
2. Horbul, T. O. (2023). Didzhitalizatsiia kulturnoi spadshchyny v Ukraini: analiz osoblyvosti v konteksti rozvytku tsyfrovoi kultury. *Kulturolohichniy almanakh*. Vyp. 4. S. 212–218. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.4.29>.
3. Moskviah, Ya. (2023). Didzhitalizatsiia yak instrument zberezhennta nematerialnoi kulturnoi spadshchyny YuNESKO v Ukraini v umovakh pisliavoiennoho vidnovlennia. *Development Service Industry Management*. № 4 (3). S. 21–28. [https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4\(3\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4(3)).
4. Tur, O. M., Shabunina, V. V., & Sarancha, V. I. (2023). Dyhitalizatsiia arkhivnykh fondiv, muzeinykh ta bibliotechnykh kolektsii yak chynnyk zberezhennta natsionalnoi kulturnoi spadshchyny Ukrainy. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*. № 3. S. 49–56. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290983>.

Джерело: візуалізовано засобами ChatGPT Images (2026 р.)

